

Erään naisen muotokuva- Merja Aletta Ranttilan taide

Maria Ronkainen

Taidehistorian kandidaatintutkielma

Taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevätlukukausi 2016

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	3
Saamelaisaiteesta.....	5
Saamelaisuuden yhteiset traumat.....	8
Merja Aletta Ranttilan elämä	9
Uskonto ja henkisyys Merja Aletta Ranttilan taiteessa	11
Taideopinnot ja taiteellisen tuotannon piirteitä	12
Merja Aletta Ranttilan taide	17
Lopuksi.....	22
Lähteet.....	24

Johdanto

Tutustuin Merja Aletta Ranttilan taiteeseen syksyllä vuonna 2008 ollessani opiskelemassa kuvataidetta Pohjois-Savon opiston kuvataidelinjalla Kuopiossa. Kaipasin ja ikävöin takaisin Lappiin ja lääkitsin itseäni lukemalla kaiken kirjavaa Lappiin liittyvää kirjallisuutta mukaan lukien taidehistorialliset julkaisut, joita lukiessa sekä saamelainen kulttuuri ja taide, että Ranttila tulivat hyvinkin tutuiksi. Sittemmin olen Kuopiossa vietetyn vuoden jälkeen lukenut pohjoisen taiteeseen ja taiteilijoihin sekä kulttuuriin liittyvistä asioista paljon, nähnyt Ranttilan tekemiä teoksia näyttelyissä ja kirjoittanut vuosien varrella esseitä pohjoisen taiteeseen liittyen tehdessäni taidehistorian opintoja Lapin yliopistossa Rovaniemellä.

Katsellessani Ranttilan taidetta ensimmäisiä kertoja kiinnitin huomiota niiden kiehtovaan värimaailman ja muodon selkeyteen sekä kuvista nousevaan voimakkaaseen feminiiniseen visuaaliseen viestintään. Teokset tuntuivat kertovan hyvin vahvasti naisellisesta näkökulmasta nousevasta tunteesta ja kokemuksellisuudesta. Ranttilan tekemien kuvien keskeisenä hahmona onkin aina teräväpiirteinen kulmikkaasti piirretty nainen, joka on varsin ”anti-missimäinen, irvokas, voimakas ja rujo.”¹ Minusta tämä Ranttilan teoksien keskeinen naishahmo on erittäin kaunis hahmo, jolla on paljon tärkeää sanottavaa katsojalleen. Kuvien nainen näyttäytyy usein siivet revittyinä ja lyötynä, ympäristö on tehnyt käsityksillään ja teoillaan hänet ”lentokyvottomäksi”.² Kuvat kertovat siitä, mitä ympäristön julmuus tekee naisille.

Teosten kuvamaailman täsmällisempi sisältö, merkitys ja lähtökohdat nousevat katsojalle ymmärrettäväksi ja selkeämmiksi, kun lukee Ranttilan elämän vaiheista. Kun Ranttila vei töitään ensimmäisiä kertoja julkisuuteen, hän kertoo toivoneensa, ettei hänen tarvitsisi selitellä tekemäänsä taidetta ihmisille.³ Sittemmin hänkin on tehnyt sen huomion, että työt aukeavat katsojille paremmin, kun hän kertoo niistä.⁴ Monista Ranttilan teoksista ilmenee tuska ja ahdistus, mutta myös elämänmyönteinen lämpimän pehmeä ilo, huumorintaju ja kullankeltaisissa sävyissä kimalteleva valoisuus. Ranttilan viiltävälinjaisten linopiirrosten maailma henkii villejä tarinoita ja unimaailmojen tunnelmia: värit, muodot ja kuva-aiheet eivät nouse saamelaisesta perinteestä, mutta kertovat väkevää ja myyttistä alkuvoimaisuuden kieltä ”pahan olon kuvien” viestiessä painajaismaisista peloista, uskonnollisista ahdistuksista, kuolemasta, synnintunnosta ja

---

¹ Jauhola 1999, 77.

² Jauhola 1999, 89.

³ Jauhola 1999, 80.

⁴ Jauhola 1999, 80.

syyllisyydestä. Samalla ne kertovat myös taiteilijan villistä vapaudenkaipuusta ja halusta irtautua arjesta.⁵

Merja Aletta Ranttilalla ja minulla on paljon yhteistä. Meillä on ollut jossain määrin samankaltaisia elämänvaiheita, joihin kuuluu muun muassa syntyminen ahdasmieliseen paljon tuskaa tuottaneeseen vanhoillis-lestadiolaiseen perinteeseen, uskovainen äiti, joutuminen koulukiusatuksi, koettu väkivalta, varhaisessa lapsuudessa esiin tullut lahjakkuus visuaalisuudessa ja kuvataideopinnot.⁶ Yhteinen elämän osa-alue on myös alkoholismi. Ranttila on alkoholisoitunut ja raitistunut.⁷ Minä en ole, mutta muu sukuni kylläkin jossain määrin. Aihe on siis hyvinkin tuttu. Pidän myös Ranttilan tervehdyttävästä tavasta puhua juomisestaan suoraan ja siekailematta Lapin Kansan haastattelussa.⁸ Psykologian kautta tarkasteltuna kirjoitan todennäköisesti jollain tasolla itsestäni ja käsittelen omia traumojani, kun kirjoitan Ranttilasta. Pidän myös Ranttilan tekemästä taiteesta erittäin paljon ja koen ymmärtäväni oman elämänsä historiani vuoksi sitä sekä sen taustalla olevia tekijöitä, joista Ranttilan tekemä taide on syntynyt. Tunnen näin ollen tarvetta tutkia ja tarkastella Ranttilan elämää tarkemmin.

Taidehistoriallisessa biografitutkimuksessa tutkija selvittää ensimmäiseksi, mitä kohteesta on kirjoitettu aiemmin, onko taiteilijasta julkaistu elämäkerta tai tehty muuta tutkimusta näyttelyiden yhteydessä.⁹ Ranttilasta on tehty tähän mennessä kaksi julkaisua. Toinen on omaelämäkerrallinen, Satu Jauholan toimittama, nimeltään omakuva ja julkaistu vuonna 1999 ja toinen samaisen Satu Jauholan Helsingin yliopistolle tekemä pro gradu-työ Tuomion tuulista ehjin siivin kohti valoa vuodelta 1998. Omaelämäkerta pohjautuu jossain määrin Satu Jauholan pro gradu-työhön. Nämä aiemmat julkaisut tarjoavat hyvän taustan tutkimukselle, mutta molemmilla julkaisuilla alkaa olla jo ikää, niinpä onkin aiheellista tarkastella Merja Aletta Ranttilan elämää ja tuotantoa uudestaan nykyhetken valossa.

Ranttila on suomensaamelainen kuvataiteilija ja graafikko, joka on tehnyt aktiivisesti taidetta 13-vuotiaasta saakka ja jonka elämällä ja visuaalisella työllä on ollut monenlaista merkitystä lappilaiselle taidehistorialle, pohjoiselle taiteelle ja saamelaiskulttuurille sekä saamelaiselle identiteetille.¹⁰

---

⁵ Jauhola 1999, 77.

⁶ Jauhola 1999, 68.

⁷ Lappalainen 2014.

⁸ Lappalainen 2014.

⁹ Pirinen 2012, 298.

¹⁰ Jauhola 1999, 68.

Analysoin tekstissäni Ranttilan teoksia. Analyyseissäni käytän menetelmänä ikonografista menetelmää, koska pidän tätä vaihtoehtoa loogisena tapana tulkita teoksia. Ikonografia taidehistoriallisena lähestymistapana keskittyy taideteosten sisältöjen kuvaamiseen, luokitteluun ja tulkintaan.¹¹ Ikonografian perinteisenä tehtävänä on ollut tutkia kuvien sisältömaailmaa, joihin kuuluu kuvissa esiintyvät aiheet ja teemat kirjallisten lähteiden sekä mahdollisten aiempien kuvien perusteella.¹² Ranttilan kuvien sisältömaailmassa riittää tutkittavaa ja aiempia kirjallisia lähteitäkin on olemassa. Ikonografian ensimmäinen ja itsestään selvä tarkoitus on tunnistaa tapahtumat ja henkilöt kuvien sisällöstä.¹³ Ranttilan teosten tapahtumasisältö on monipuolinen ja rikas, joten aiheen tutkiminen on näin ollen kiehtovaa. Ikonografian toisena vaiheena on selvittää mitä kuvissa esiintyvät motiivit eli aiheet tarkoittavat, millaisiin kertomuksiin ne viittaavat ja mistä ne tulevat.¹⁴ Aikaisemmassa Ranttilan tuotantoa koskevassa tutkimuksessa hänen taiteensa on yleisesti luonnehdittu shamanistiseksi ekspressionismiksi.¹⁵ Tarkastelen tutkimuksessa hänen suhdettaan uskontoon, erityisesti lapsuuden ympäristön lestadiolaisuuteen, mutta myös muuhun henkiseen yhteyteen taiteilijan ja hänen luontokäsityksensä välillä.

Saamelaitaiteesta

Erityistä saamelaisessa taiteessa on taiteenlajien laaja-alaisuus taiteenlajista toiseen mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että kuvataiteilijat tekevät lähes poikkeuksetta lavasteita, kuvituksia, musiikkia ja kirjoittavat.¹⁶ Merja Aletta Ranttilan kohdalla tämä ilmiö näkyy taiteilijan toimimisena kuvataiteilijana ja taidegraafikkona. Saamelaisuus siihen kuuluvine kulttuurisine piirteineen ja saamelaistaide ovatkin rikkaita ja monimuotoisia kulttuuriselta perimältään. Saamelainen taidetraditio on erikoislaatuinen ja erityisesti duodjia, saamen käsityöperinnettä voi seurata ajassa kauas taaksepäin.¹⁷ Saamelaisen kuvataiteen alkuperäiset juuret ovat tuhansia vuosia vanhoissa kalliopiiirroksissa ja noitarumpujen kuvioinneissa.¹⁸

---

¹¹ Pirinen 2012, 189.

¹² Kuusamo 1996, 60.

¹³ Kuusamo 1996, 60.

¹⁴ Kuusamo 1996, 60.

¹⁵ Högmander 2008.

¹⁶ Lohiniva 2000, 9.

¹⁷ Lohiniva 2000, 5.

¹⁸ Rensujeff 2011, 56.

Johan Turi (1854–1936), Nils Nilsson Skum (1872–1951) ja John Savio (1902–1938) olivat ensimmäisiä laajemmalla tunnetuksi tulleita saamelaisia kuvataiteilijoita.¹⁹ Yleensä heidät mainitaan ensimmäisten joukossa puhuttaessa saamelaisesta taiteesta. Ensimmäinen varsinaisen läpimurron tehnyt sukupolvi moderneja saamelaisia kuvataiteilijoita oli syntynyt sota-aikana ja aivan heti sen jälkeen.²⁰ Heidän suhteensa omaan kulttuuriseen perimäänsä oli jossain määrin ongelmallinen, mikä heijastui heidän tekemäänsä taiteeseen. Ensimmäinen saamelainen kuvataiteilijapolvi joutui taistelemaan kielensä ja kulttuurinsa puolesta, mikä käänsi katseet menneisyyteen.²¹ Menneisyyden kuva-aiheet, tarinat ja perinteet vaikuttivat hyvinkin voimakkaasti siihen, millaista taidetta he tekivät.

Saamelaistaiteella ei ollut mahdollisuutta nousta esiin 1950-1960-luvuilla, kun toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa haluttiin luoda yksi, yhtenäinen ja kaikkia samalla tavalla kohteleva valtio, jossa vähemmistöjen oikeuksia ei huomioitu riittävästi. Saamelaisen kuvataiteen läpilyönti tapahtui vasta 1970-luvun lopulla rinnan Alta-Kautokeino -vesistön rakentamisen vastustamisen kanssa.²² Joki kahlittiin, mutta sama joki vapautti taiteen. Saamelaistaiteilijat taistelivat vapaan joen puolesta, mikä yhdisti ja aktivoi Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaistaiteilijoita. Vaikka vapaan joen puolustajat hävisivät, se johti kuitenkin siihen, että saamelaiset tulivat tietoisiksi oman kulttuurinsa ja elämäntapansa oikeutuksesta.²³

Koulutusmahdollisuudet ovat lisääntyessään vaikuttaneet siihen, millaiseksi saamelaistaide on muotoutunut. Nuorimmassa sukupolvessa vähän koulutusta saaneiden ja itseoppineiden taiteilijoiden määrä on nykyisin hyvin vähäinen ja yhä useammat sekä nuoret että myös vanhemmat saamelaiset kuvataiteilijat ovat hankkineet osaamisensa ja valmistuneet taideyliopistoista ja muista taideoppilaitoksista.²⁴ Merja Aletta Ranttilalla on takanaan opintoja Lapin taidekoulussa ja Rovaniemen taide- ja käsiteollisessa oppilaitoksessa.

Ranttilan ilmaisua on luonnehdittu shamanistiseksi ekspressionismiksi. Hänen taiteessaan on piirteitä, jotka ovat leimallisia saamelaiselle taiteilijalle, jolle on ominaista yhdistää mytologiaa, historiaa ja omaelämäkerrallisuutta siten, että kuvanteon ja kirjoittamisen genrejä ei välttämättä eroteta toisistaan samalla tavalla, kuin yleensä tehdään.²⁵ Kuvan ulkopuoliset asiat siis vaikuttavat

---

¹⁹ Hautala-Hirvioja 2013.

²⁰ Rensujeff 2011, 57.

²¹ Hautala-Hirvioja 2013.

²² Hautala-Hirvioja 2013.

²³ Hautala-Hirvioja 2013.

²⁴ Rensujeff 2011, 57.

²⁵ Rensujeff 2011, 57.

kuvaan niin, että kuvan käsite on muodostunut liukuvaksi ja muuntuvaksi. Saamelaiset taiteilijat liittävät kuvat tekstiin tai kertomukseen ikivanhan taidekäsitteen mukaisesti ja teosten sanotaan olevan pohjimmiltaan dokumentteja omaelämäkerrallisuuden ja historiallisuuden vuoksi ja siksi, että ne ovat esteettisiä ja käytännönläheisiä.²⁶

Ranttilan teosten kohdalla tämä omaelämäkerrallinen historiasta vaikutteita hakenut taide näkyy. Saamelaisten, kuten monien muidenkin alkuperäiskansojen taiteelle, on tyypillistä voimakas yhteenkuuluvuus perheeseen, sukuun, ympäröivään luontoon ja kotipaikkaan.²⁷ Luontosuhde on tärkeää saamelaisille taiteilijoille. Arktisena kulttuurina saamelaistaiteellekin siis on tyypillistä sopeutuminen luontoon ja animistinen suhde luontoon, jonka mukaan ihminen on erottamaton osa luontoa.²⁸

Saamenkieleen tuli vasta 1970-luvulla suomenkielestä taidetta merkitsevä sana *daidda*, mikä merkitsi uuden aikakauden alkua saamelaisessa kulttuurihistoriassa.²⁹ Uuden käsitteen syntyminen ja käsitteen sisällön muokkaantuminen on usein käännekohta kulttuurissa ja saamenkielessä ei alun perin ollut edes olemassakaan taidetta merkitsevää sanaa. Käsite pohjautuu sanaan *daidu*, joka merkitsee taitoa ja ymmärrystä.³⁰ Yhteen sanaan siis sisältyy kaikki se, mitä taide käytännössä pitää sisällään.

Nykyajan taide nousee *duodji*-perinteestä eli saamenkäsitöiden perinteistä, mutta myös muusta henkisestä perinteestä kuten satu-, muistelus- ja joikuperinteestä.³¹ Saamelaisuudessa ei ole ollut olemassa taidetta vain taiteen vuoksi, vaan esteettisyys ja käytännöllisyys ovat kulkeneet aina käsi kädessä.³² Taito ja ymmärrys ilmenevät saamelaisessa kulttuurissa taiteen kautta saaden milloin muotonsa kuvataiteena, milloin jonain toisena taiteenlajina. *Daidda*-sana merkitsee kaikkia taidemuotoja, kuten käsityötä, kuvataidetta, kirjallisuutta, teatteria, elokuvaa, tanssia ja musiikkia.³³ Periaatteessa tuossa yhdessä sanassa siis on aivan kaikki, koko elämä. Taide on elämä ja elämä on taidetta.

---

²⁶ Rensujeff 2011, 57.

²⁷ Hautala-Hirvioja 2013.

²⁸ Hautala-Hirvioja 2013.

²⁹ Lohiniva 2000, 5.

³⁰ Lohiniva 2000, 5.

³¹ Hautala-Hirvioja 2013.

³² Rensujeff 2011, 36.

³³ Lohiniva 2000, 5.

Tänä päivänä on perusteltua kysyä voidaanko edes puhua varsinaisesta saamelaistaiteesta. Monet saamelaistaiteilijat itse vastustavat kategorisointia tiukan saamelaistaide-otsikon alle.³⁴

Taiteilijoiden kategorisointi voi määrittää rajat taiteilijalle. Puhuttaessa saamelaistaiteesta edellytetään eksotiikkaa, luontosuhteen korostamista ja voimakasta värien käyttöä.³⁵

Taidetta ei kuitenkaan voi lokeroida taiteilijan syntyperän tai etnisen ryhmän mukaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö syntyperä ja elinympäristö näkyisi jollain tavalla.³⁶ Omaa historiaansa ja kulttuurista perimäänsä ei lopulta kuitenkaan pääse pakoon, vaan se seuraa aina perässä silloinkin, kun sitä ei enää haluaisi kantaa mukanaan. Tänä päivänä saamelainen taidemiljöö on pieni, mutta sitäkin voimakkaampi ja siinä nousevat esiin erityisesti naistaiteilijat, jotka ovat ottaneet omikseen niin kuvataiteen, kuin taidekäsityön, grafiikan, kuvanveiston ja tekstiilitaiteenkin.³⁷

Saamelaisuuden yhteiset traumat

Tämän päivän saamelaiset käsittelevät kuvataiteessa syvästi ja avoimesti henkilökohtaisella tasolla oman kulttuurin erilaisuutta, niin kiellettyjä ja vaiettujakin asioita tämän päivän kontekstissa suhteessa yleismaailmallisiin asioihin.³⁸ Tämä näkyy myös Merja Aletta Ranttilan taiteessa. Saamelaiskulttuuri on pitänyt sisällään historian tapahtumista heijastuvia asioita, jotka on koettu syystä tai toisesta sellaisiksi, että niistä on pitänyt vaieta. Kun ei saanut puhua, niistä on tullut käsittelemättömiä asioita, joita sitten puretaan ja avataan muun muassa taiteen kautta.

Yhteistä joillekuille keskipolven taiteilijoille on trauma näistä saamelaisuuden kielletyistä asioista kuten äidinkielen käyttökiellosta, asuntola-ajoista, kulttuurieroista, vaatteista ja toiseudesta suhteessa valtaväestön kulttuuriin.³⁹ Saamelaiset ovat kokeneet vahvasti toiseutta suhteessa muihin ihmisiin ja siihen elinympäristöön, jossa ovat eläneet ja joutuneet kohtaamaan ikäviä asioita. He ovat joutuneet kokemaan sen millaista on ollut, kun koulunkäynti on repinyt heidät juuriltaan ja erottanut heidät tutusta ja turvallisesta ympäristöstä.⁴⁰ Tätä tosin sattuu suomalaisillekin, mutta se ei

---

³⁴ Jauhola 1999, 83.

³⁵ Jauhola 1999, 83.

³⁶ Jauhola 1999, 84.

³⁷ Jauhola 1999, 82.

³⁸ Lohiniva 2000, 33.

³⁹ Lohiniva 2000, 33.

⁴⁰ Lohiniva 2000, 33.

ole aivan sama asia, koska saamelaisilla on oma kulttuurinsa ja moni lapsi osasi vain saamea aloittaessaan suomalaisen koulun.

Monen saamelaistaiteilijan taustalla on ollut ensin turvallinen lapsuus oman suvun keskuudessa ja sitten kouluajan vierauden sekä yksinäisyyden tunne ja näiden seurauksena syntynyt traumaattinen, henkinen ristiriita.⁴¹ Suomalaistaminen pakkokeinoilla traumatisoi monia saamelaisia. Tällaisen seurauksena on ollut usein se, että saamelainen on menettänyt oman äidinkieltensä, itsetuntonsa ja identiteettinsä.⁴² Joutuminen itselle vieraan valtakulttuurin piiriin tarkoittaa valitettavan usein sitä, että vähemmistöön jäävän oman, alkuperäisen kulttuurin vaikutteet ja piirteet heikkenevät ja on vaarassa hävitä. Tätä jatkui aikansa, kunnes 1970- ja 1980-luvulla nuoret saamelaistaiteilijat eivät enää suostuneet hyväksymään suomalaistamista ja vanhan saamelaisperinteen ja -tiedon katoamista.⁴³

Saamelaisten uskonto on ollut alun perin luonteeltaan samanistista ja sen perustana oli usko sielun itsenäiseen olemassaoloon, jonka ilmenemismuotoja olivat muun muassa esi-isien, luonnonvoimien ja ilmiöiden palvonta. Näin pyrittiin takaamaan metsästys- ja pyyntionni sekä ihmisten että eläinten hedelmällisyys, kasvu ja varttuminen.⁴⁴ Ranttilan tekemässä taiteessa näkyy hyvin heijastuksia menneisyydestä, mutta tässä on myös taustalla olevan uskonnon vaikutus.

Merja Aletta Ranttilan elämä

Merja Aletta Ranttila syntyi vuonna 1960 Karigasniemessä, Utsjoen kunnassa viisilapsiseen perheeseen sen keskimmäiseksi lapseksi.⁴⁵ Monilapsiseen perheeseen kasvaminen muokkaa usein ihmistä. Lapsi joutuu sopeutumaan siihen, että muita ihmisiä on jatkuvasti läsnä. Oma rauhaa välttämättä ole saatavilla, vaikka asuisi luonnon keskellä idyllisissä olosuhteissa. Molemmat vanhemmat olivat tunturisaamelaisia, joten Ranttila oppi kotonaan äidinkieltensä pohjoissaamen.⁴⁶ Perheen isä sai 1960-luvun alussa paikan puistonvartijana Lemmenjoen kansallispuistosta, joten perhe muutti Njugurlahteen.⁴⁷ Lemmenjoki on kaunista, mutta syrjäistä seutua. Ranttila siis vietti

---

⁴¹ Hautala-Hirvioja 2013.

⁴² Lohiniva 2000, 33.

⁴³ Hautala-Hirvioja 2013.

⁴⁴ Nesheim 1972, 7.

⁴⁵ Jauhola 1999, 68.

⁴⁶ Hautala-Hirvioja 2013.

⁴⁷ Jauhola 1998, 38.

varhaisemmat lapsuusvuotensa luonnon keskellä Lemmenjoen maisemissa. Ei ollut enempää kirjoja, eikä lelujakaan, eikä perheessä ei luettu ja leikitkin piti keksiä itse.⁴⁸ Leikkien keksiminen itse on vaatinut mielikuvitusta.

Ranttila koki jo lapsena olevansa erilainen, kuin muut. Hän oli sisarusparvessa ainoa vaalea ja vihreäsilmainen lapsi toisten ollessa tummia, perinteisellä tavalla saamelaisen näköisiä.⁴⁹ Ranttila koki siis jo varhain toiseutta suhteessa perheeseensä ja ympäristöönsä, jossa eli. Ranttila on tehnyt taidetta aktiivisesti kolmetoistavuotiaasta saakka ja hänen erityislahjakkuutensa tuli ilmi jo hyvin varhain.⁵⁰ Tämä on tavallista taiteilijoiden keskuudessa. Keskikoulussa Ranttila tapasi onnekseen kannustavan kuvataiteen opettajan Martti Salon.⁵¹ Kannustava opettaja on myönteinen asia taiteilijan uran ensimetreillä. Ranttila sai tehdä kuvaamataidon tunneilla kokeiluja erilaisilla materiaaleilla ja näin syntyi kiinnostus kuvien tekemiseen.⁵² Taidetta oppii kokeillen ja kokeilemaan pääsy innostaa monia nuoria taiteilijoita. Pirut tulivat Ranttilan töissä esiin jo hyvin varhain niin piirroksina, kuin käsinukkeinakin.⁵³

Menesjärvi ja Ivalo olivat paikkoja, jossa Ranttila kävi koulunsa. Myös Ranttilan kohtalona oli asuntola-elämä.⁵⁴ Monilla saamelaisilla on asuntola-elämästä synkät ja ahdistavat muistot. Asuntolamaailmaa hallitsi epävarmuuden ja syrjimyksen ilmapiiri ja monet saamelaislapset joutuivat kiusatuiksi taustansa vuoksi.⁵⁵ Useat saamelaistaiteilijat ovat kuvanneet taiteessaan kiusaamisesta johtuvia traumoja. Ranttilakin alkoi nähdä painajaisia, joissa asuntola huoneiden ahtaus ja umpimielinen ilmapiiri kävivät sietämättömiksi.⁵⁶ Ranttila kirjoitti ylioppilaaksi vuonna 1979 Ivalon lukioista ja samana vuonna syntyi Ranttilan vanhin poika, Toni.⁵⁷ Ranttila sai siis ensimmäisen lapsensa varsin nuorena.

---

⁴⁸ Jauhola 1998, 38.

⁴⁹ Jauhola 1998, 39.

⁵⁰ Jauhola 1999, 68.

⁵¹ Jauhola 1999, 68.

⁵² Jauhola 1999, 68.

⁵³ Jauhola 1999, 68.

⁵⁴ Jauhola 1999, 68.

⁵⁵ Jauhola 1999, 68.

⁵⁶ Jauhola 1998, 45.

⁵⁷ Jauhola 1999, 68.

Uskonto ja henkisyys Merja Aletta Ranttilan taiteessa

Lestadiolaisuus on ollut osa Ranttilan elämää. Lestadiolaisseuroja pidettiin kotona ja lapset osallistuivat niihin.⁵⁸ Lestadiolaisuudelle on tyypillistä, että jo pienet lapset joutuvat kohtaamaan uskonnon ja sen maailman jo hyvin varhain. Se ei ole aina kaikissa tapauksissa hyvä asia, vaan lestadiolaisuus valitettavasti on uskonto, joka myös traumatisoi ihmisiä. Kun ihminen joutuu kosketuksiin tämän uskonnon kanssa jo hyvin varhain lapsuudessaan, seurauksena on joskus joissain tapauksissa pahimmillaan trauma, joka kulkee mukana koko elämän ajan sen loppuun asti. Pikku tyttönä Ranttila tuijotteli kauhuissaan kotiuunin tulen lieskoja; jos teen syntiä, palan ikuisessa helvetin tulella.⁵⁹

Ranttilalle muodostui jo lapsuudessa säälimätön ja tuomitseva Jumala-käsitys sekä seurapuheiden ansiosta ankara synnintunto.⁶⁰ Tämä on tyypillistä lestadiolaiselle kotikasvatukselle. Jumalakuva, jota Ranttilallekin tyrkytettiin jo varhain, ei kuitenkaan saanut koskaan hänen varauksetonta hyväksyntäänsä.⁶¹ Lestadiolaisuuteen kuuluva Jumalakuva on jokseenkin synkkä ja ankara ja ahdistava. Ranttilakin halusi luoda oman Jumalansa. Ranttila kokeekin saavuttaneensa Jumala-suhteessaan tasapainon ja rauhan, sekä kokee sen käsittelyn saavuttaneen jo oman pisteensä lapsuuden tummasävyisten kokemusten vaihtuessa lohduttavan valokokemuksen myötä kirjaimelliseen valon löytymiseen elämässä.⁶²

Ranttila kuvaa kodin ankaria uskonnollisuuden aiheuttamia tunnelmia useissa linopiirroksissaan, samoin kuin käsittelee lapsuuden kokemuksistaan nousevaa kuvaa miehen ja naisen suhteen eriarvoisuudesta.⁶³ Lestadiolaisuudessa naisen ja miehen suhde ei voi koskaan olla täysin tasa-arvoinen. ”Pirukauden” maalaukset nostavat selkeästi esiin Ranttilan kapinan ja tuskan kodin uskonnollisuuden aiheuttamia arpia vastaan.⁶⁴ Pirujen kuvaaminen onkin varsin osuvaa lestadiolaisuuden kuvaamista, koska lestadiolaisuuden maailmankuva ja siihen kuuluva elämänkäsitys on monesti synkkä. Ranttila on kuvannut tätä kokemaansa maailmaa synkkien ja rujen pirujensa kautta. Taide on auttanut käsittelemään koettua, mutta Ranttila on maksanut

---

⁵⁸ Jauhola 1999, 91.

⁵⁹ Lappalainen 2014.

⁶⁰ Jauhola 1999, 91.

⁶¹ Jauhola 1999, 91.

⁶² Jauhola, 1999, 101.

⁶³ Jauhola 1999, 91.

⁶⁴ Jauhola 1999, 91.

kalliin hinnan tuskalla kaiverretuista töistä.⁶⁵ Osa ihmisistä ei ole ymmärtänyt suhtautua taiteeseen asianmukaisesti, mikä on näkynyt julmina pääosin uskonnollisen tahon suunnalta nousseina Ranttilaan kohdistuneina asiattomuuksina.

Saamelaiseen taiteeseen uskonto vaikutti synnyttämällä noitarummut ja niiden pintaan tehdyt kuviot sekä joiun. Saamelainen noitarumpu oli koristeltu vahvasti tyylitellyillä jumal- ja ihmishahmoja esittäville symboleilla.⁶⁶ Rumpujen pintaan siis taltioitui osa saamelaistaiteen ja saamelaisen kulttuurin visuaalista perimää. Lähetysaarnajat hävittivät rummut, mutta niiden kuviot siirtyivät käyttöesineisiin.⁶⁷ Kristinusko siis toi saamelaisten keskuuteen tullessaan mukanaan kulttuurisen ja henkisen tuhon sekä vei mennessään osan visuaalista perintöä.

Nykyään saamelaiset kuuluvat moniin eri uskontokuntiin, joista kolttasaamelaiset ovat yleensä ortodokseja ja muut pääosin evankelis-luterilaisia.⁶⁸ Vanhojen symbolien merkitykset ovat usein aikojen kuluessa osittain päässeet unohtumaan ja osin banalisoituneet matkamuihistoteollisuuden ja etnokitschin tekijöiden käytössä.⁶⁹ Matkamuihistoteollisuus ei ole mitenkään viaton, vaan se on pilannut jotain myös saamelaisesta uskomusperinteestä, ihan siinä missä kristinusko ja kirkkokin ovat ajan saatossa tehneet.

Taideopinnot ja taiteellisen tuotannon piirteitä

Lukion jälkeen, vuonna 1980 Merja Aletta Ranttila lähti Lapin taidekouluun, Tornioon. Ero varhaisesta kotiympäristöstä johti siihen, että sen seurauksena saamelaiskulttuurista etäännyntynyt Ranttila alkoi tiedostaa selkeämmin oman saamelaisuutensa.⁷⁰ Muutto pois kotiseudulta auttoi tiedostamaan omat juurensa selkeämmin.

Ensimmäisen laajan kuvitustyönsä Ranttila sai vuonna 1980. Kuvituksen kohteena oli saamenkielenkurssi davvin.⁷¹ Se sisälsi yli 600 kuvaa. Kuvitustyötä tuli tehtäväksi sittemmin paljon lisää: saamen ja suomenkielisiä oppi- ja satukirjoja, novelli- ja romaanikokoelmia Ranttila on tehnyt myöhemminkin.⁷² Ranttila on ollut tuottelias kuvittaja. Nuori taiteilija osallistui samana vuonna

---

⁶⁵ Lappalainen 2014.

⁶⁶ Nesheim 1972, 8.

⁶⁷ Hautala-Hirvioja 2013.

⁶⁸ Valkonen, 2009, 10-11

⁶⁹ Rensujeff 2011, 56.

⁷⁰ Hautala-Hirvioja 2013.

⁷¹ Jauhola 1999, 70.

⁷² Jauhola 1999, 70.

ensimmäisen kerran yhteisnäyttelyyn *Ars Arcticaan*, joka oli Lapin läänin vuosittainen kuvataidekatselmus.⁷³

Tornion taidekoulun aikoihin Ranttila koki asuntolaelämään liittyneiden ahdistuksen tunteiden kaltaisia olotiloja ja löysi uudenlaisen ratkaisun ongelmaansa. Hän alkoi kokea irtaantumista ruumiistaan.⁷⁴ Näiden kokemusten aikana hän leijui irrallaan taidekoulun takana olevien niittyjen yllä, lukuun ottamatta yhtä kertaa kun hänellä oli vaikeuksia palata omaan ruumiiseensa ja kokemus oli vapauttava.⁷⁵ Ruumiista irtautuminen, josta käytetään myös nimitystä astraalimatka, on muuntunut tajunnantila, joka tapahtuu yleensä nukkuessa tai ihmisen ollessa tajuton. Tornion aikoihin Ranttila esitteli itsensä toisella nimellään Aletalla. Niin Merja Ranttilasta tuli Merja Aletta Ranttila ja nimenmuutos ilmeni myös uudenlaisena, myönteisenä saamelaistaustan esiintuomisena.⁷⁶

Ranttila jatkoi opintojaan Rovaniemen taide- ja käsiteollisuusoppilaitoksen graafisen suunnittelun linjalla vuosina 1982-1986.⁷⁷ Ranttilan mukaan hänen asuessaan Rovaniemellä, kaupungin vilinä ja kiire alkoivat lopulta ahdistamaan liikaa ja tämä johti siihen, että hän halusi etsiä rauhaa Inarista, joten opinnot jäivät kesken vuonna 1986.⁷⁸

Saamelaiskulttuurin ja -perinteen ohella taiteilijoiden keskeisenä vaikuttajana on länsimainen taidekäsitys, joka on tullut tutuksi perus- ja taidekoulussa sekä taidemaailman välityksellä. 1950-luvun lopulla ja 1960-luvulla syntyneille saamelaisaiteilijoille – johtuen kuulumisesta kahteen kulttuuriympäristöön tai saamen kielen menetyksen takia – oman identiteetin ja saamelaisuuden pohdinta olivat tärkeitä asioita.⁷⁹ Ranttilakin kuuluu tähän toiseen saamelaiseen kuvataiteilijoiden sukupolveen. Merja Aletta jakaa taiteentekonsa vuoden kierron mukaan mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että pimeänä kaamosaikana syntyy ”pahan olon kuvia” ja valoisana aikana tulee tehtyä taloudellista toimeentuloa turvaavia ”leipätoivia”, kuten kirjan kirjoittamista, kuvituksia, satuaiheita perinteisiin saamelaisaiheisiin sekä tilaustöihin⁸⁰ Valon määrä ja laatu siis vaikuttaa siihen millaisia teoksia syntyy.

---

⁷³ Jauhola 1999, 70.

⁷⁴ Jauhola 1998, 46.

⁷⁵ Jauhola 1998, 46.

⁷⁶ Jauhola, 1999, 70.

⁷⁷ Jauhola 1999, 68

⁷⁸ Jauhola 1999, 68.

⁷⁹ Hautala-Hirvioja 2013.

⁸⁰ Jauhola 1999, 80.

Merja Aletta Ranttilan pojan, Tonin isä, kuoli vuonna 1992 auto-onnettomuudessa. Tuo aika luonnollisestikin oli erityisen vaikeaa hänelle ja lapsille.⁸¹ Usein surun ja sen mukanaan tuomien tunteiden kohtaaminen muokkaa taiteilijan taidetta tavalla tai toisella. Näin kävi myös Ranttilan kohdalla.

Ranttila koki surunsa ja tuskansa keskellä eräänlaisen henkisen valokokemuksen. Valosta tuli tämän kokemuksen kautta hänen taiteeseensa eräänlainen hyvänolon, rauhan, vapauden ja korkeamman voiman symboli.⁸² Monissa Ranttilan 1990-luvun töissä onkin nähtävissä juuri tämä valoisuus. Kokemus oli ratkaiseva ja Ranttila koki jonkin korkeimman läsnäolon rakastavana, lohduttavana voimana, joka nosti uupumuksesta ja auttoi toipumisen tielle.⁸³ Hengellinen kokemuksellisuus näyttää kulkeneen Ranttilan elämässä kaikissa mahdollisissa värisävyissään aina tuskan tummuudesta vapauttavaan valoon.

Valo siirtyi Ranttilan taiteeseen kokemuksen myötä äärimmäiseksi hyvän olon tunteen, rauhan ja vapauden, mutta samalla myös korkeamman voiman symboliksi.⁸⁴ Taide vaatii uskoa siihen, mitä tekee. Taiteilijalla ei kuitenkaan tarvitse olla uskontoa. Tällaisessa tapauksessa, kun taiteilijalla on kuitenkin elämänhistoriassa, taustallaan olemassa olevia uskonnollisia kokemuksia, lienee luonnollista, että taiteilijan tekemään taiteeseenkin välittyy hengellinen kokemuksellisuus. Punaisena hehkuva aurinko ja keskiyön kuu ovat Ranttilalle tärkeitä valon lähteitä ja taiteeseen siirtyneitä symboleita.⁸⁵ Lapin maassa valo on toinen, kuin muualla suomessa. Vuoden aikojen ja pimeän sekä valon vaihtelu on Ranttilalle elinehto, jonka välttämättömyys tuli todistetuksi. Ranttila asui vuoden etelässä, eikä tuona aikana tehnyt lainkaan taidetta.⁸⁶

Vuosi 1993 toi Merja Aletta Ranttilalle paitsi kiitosta, mutta myös julkista paheksuntaa. Hän joutui pohjoisessa jopa suoranaisen hyökkäyksen kohteeksi, kun Pohjois-Suomen ja –Ruotsin papisto loukkaantui kahden valtion alueella pidetystä, Meri-Lapin Shamaanikesästä ja siellä esillä olleista teoksista. Torniossa Aineen taidemuseossa esillä olleiden linotöiden vuoksi Ranttila sai teoksiensa sisällön vuoksi niskaansa niin satanismi, kuin samanismi-syytöksiäkin.⁸⁷ Tällainen julkinen syytöksien kohteeksi joutuminen ja läpi käyminen on raskasta kantaa. Asiaa puitiin valtakunnallisella tasolla iltalehtien lööpeissä ja jopa tv-uutisissakin. Syytösten kohteeksi

---

⁸¹ Jauhola 1999, 92.

⁸² Jauhola 1999, 93.

⁸³ Jauhola 1999, 120.

⁸⁴ Jauhola, 1999, 121.

⁸⁵ Jauhola, 1999, 78.

⁸⁶ Högmänder 2005.

⁸⁷ Jauhola 1998, 43-44.

joutuminen oli Ranttilalle raskas kokemus ja masensi häntä, vaikka Ranttila olikin osannut odottaa jo ennakolta papiston ja maallikkojen närkästystä.⁸⁸

Ranttilan taide tuli julkisuuden myötä tunnetuksi pohjoisen eksotiikkana pidetystä symboliikasta, unenomaisesta kuvamaailmasta ja etenkin töissä useaan otteeseen toistuvista piruista ja rujoista, mutta sitäkin voimakkaammista naishahmoista, joiden kautta Ranttila otti kantaa naisen lukkiutuneeseen asemaan lestadiolaisessa saamelaisympäristössä.⁸⁹ Naisen asema lestadiolaisuudessa on ollut lukkiutunut jo kauan ja oli varmasti syytäkin ottaa siihen kantaa taiteen keinoin.

Julkisuuden ja taiteilija-apurahojen turvin Ranttila kykeni keskittymään ”omien kuviensa” tekemiseen yhä enenemässä määrin ja paperille purkautui rajuja ja puhuttelevia linotöitä, kun menneisyytensä ahdistusta kuvaava taiteilija työsti aiheitaan.⁹⁰ Julkisuus ja apurahat ovatkin monesti taiteilijoille tärkeitä työn teon kannalta. Ne ovat taanneet toimeentulon. Ranttila alkoi tämän myötä tulla yhä hiljalleen tunnetummaksi, paitsi linotöistään, mutta myös lastenkirjojen kuvituksistaan.

Vuonna 1993 Ranttila saikin lastenkulttuurin valtion palkinnon, mikä tuli paitsi muiden kirjoittamien kirjojen kuvittamisesta, myös omasta lastenkirjasarjasta, jonka päähenkilönä seikkailee hänen nuorempi poikansa, vuonna 1989 syntynyt Antti.⁹¹ Ranttila on saanut teoksistaan kiitosta niin suomalaisilta, kuin saamelaisiltakin. Saamelaiskäräjien kulttuuripalkinnon Ranttila sai vuonna 2000, minkä jälkeen hän on tehnyt kuvitustöitä ja ns. Saamelaisarjan linokaiverruksena.⁹² Vuonna 2014 Ranttila sai Pohjolan Osuuspankin myöntämän Helmi-palkinnon, joka voidaan myöntää sellaiselle henkilölle, joka on kunnostautunut kulttuurin, tieteen taiteen tai urheilun alueella.⁹³

Ranttilan vuonna 1994 tekemiä teoksia leimaa jo myönteisempi ja valoisampi tunnelma. Kun pirukausi tuntui olevan läpikäytynä ja kuvissa esiintyvän naisen seuralaisiksi pyrkivät pohjoisen metsän eläimet, sudet, linnut ja ketut, jotka syrjäyttivät kuvissa aiemmin esiintyneen julman paholaisen.⁹⁴ Tällainen kehitys on ymmärrettävä, sillä sen, minkä ihminen on ymmärtämättömyyttään rikkonut, parantaa eläinten seura. Usein eläimillä on viisautta ja

⁸⁸ Jauhola 1998, 44.

⁸⁹ Jauhola 1998, 50.

⁹⁰ Jauhola 1998, 50.

⁹¹ Jauhola 1998, 50.

⁹² Hautala- Hirvioja 2013.

⁹³ Leinonen 2014.

⁹⁴ Jauhola 1998, 53.

kiintymystä enemmän, kuin ihmisillä. Teoksissa esiintyvät eläinhahmot ovat tulleet kuviin Ranttilan kokemusten suodattamina ja eläimet esiintyvät usein tasavertaisina kumppaneina naisen rinnalla välillä kuuta ulvovana sutena, sinisen sävyisenä kettuna, riekaleiksi repivinä haaskalintuina, puhtautta symboloivana joutsenena tai ympärillä liihottelevina pikkulintuina.⁹⁵ Taiteen kääntymiseen valoisampaa kohti vaikuttivat paitsi julkinen tunnustus, myös uusi läheinen ihmissuhde. Taiteilija katsoi kasvaneensa menneisyytensä painajaisten ja ahdistuksen myötä työstettyään niitä taiteessaan.⁹⁶

Sinikettujen ajan sävyisää rauhaa ei kuitenkaan kestänyt kauaa. Jo vuonna 1995 syntyivät toisenlaista ahdistusta huokuvat linopiiirrookset, joiden kautta Ranttila tuo katsojien eteen itselleen kaikkein kipeimpiä asioita, kuten perheväkivallasta puhuvia kuviaan. Niitä työstäessään hän mietti elämänsä suuntaa, inhosi ja väsyi ikuiselta tuntuvaan tuskaan ja toisinaan kiitti harvoista onnen hetkistä, joita hänen elämäänsä toivat miltei yksinomaan lapset.⁹⁷ Ranttila joutui sietämään vuosikaudet väkivaltaista miestä ja peittelemään ruhjeitaan ulkopuolisilta paeten vaarallisimpia hetkiä hotelleihin, jotka käytännössä usein ovat pohjoisen oloissa ainoita turvapaikkoja perheväkivallan tapauksessa.⁹⁸

Väkivaltakin voi kuitenkin muuttua taiteeksi. Sen seurauksena nähtiin useissa Ranttilan näyttelyissä installaatio ”Rikkoutunut unelma”, jossa satojen nukkejen ympäröimänä oli yksi suurempi, rikkoutunut ja nuhjuinen mannekiininukke.⁹⁹

Loppuvuodesta 1995 Ranttilan töitä oli ensimmäisen kerran esillä yksityisnäyttelyssä Helsingissä Gallerie Kaj Forsblomilla ja sama näyttely nähtiin seuraavan vuoden alussa Turussa Gallerie Grafiartissa.¹⁰⁰

Ranttila on pitänyt suhteellisen säännöllisesti näyttelyitä ympäri Suomen. Vuonna 2003 Ranttila teki Afrikkaan suuntautuneen stipendiaatti-matkan seurauksena Ouluun, tuulta, lähtöä ja paluuta käsittelevän Biekkat- nimisen näyttelyn sisarensa tekstiilitaiteilija Seija Ranttilan kanssa.¹⁰¹

Ranttilalla oli vuonna 2006 omakohtainen, naisen näkökulmasta perheväkivaltaa käsitellyt näyttely Oulussa Galleria Art Halwaressa.¹⁰² Vuonna 2008 puolestaan oli Paraisilla näyttely saamelaiden

⁹⁵ Jauhola 1999, 77.

⁹⁶ Jauhola 1998, 53.

⁹⁷ Jauhola 1998, 54.

⁹⁸ Kilponen 2005.

⁹⁹ Jauhola 1999, 94.

¹⁰⁰ Jauhola 1998, 55.

¹⁰¹ Mäkelä 2003.

¹⁰² Kilponen 2005.

kansallispäivän aikaan, jolloin rannikkokaupungissa nostettiin tietävästi ensimmäistä kertaa salkoon Saamenlippu.¹⁰³ Saamelaismuseo Siidassa oli vuosina 2012-2013 Ranttilan kolmekymmentä vuotta kestäneen taiteilijauran kunniaksi yksityisnäyttely: Niin kauas minä lennän. Ranttila osallistui 2014 Sámi Contemporary – Saamelaista nykytaidetta- näyttelyyn Rovaniemellä Korundin taidemuseossa.¹⁰⁴

Taiteilijana toimimisen lisäksi Ranttila ryhtyi galleristiksi. Ranttilalla oli ensin, 1990-luvun alussa oma galleria Inarissa.¹⁰⁵ Tämän gallerian pito kuitenkin päättyi, mutta galleristin ura ei päättynyt siihen. Kuutisenkymmentä Ranttilan tekemää taulua myytiin yhden, Hulluksi päiväksi nimetyn avajaispäivän aikana Ranttilan taidegallerian avajaisissa Inarissa vuoden 2013 lopulla.¹⁰⁶ Alkoholismi oli kuitenkin viedä Ranttilan mennessään ja kovaa juomista kesti vuosikaudet aina vuoteen 2013 asti, minkä jälkeen Ranttila kuitenkin raitistui.¹⁰⁷

Menneisyyden traumaattiset kokemukset eivät ole vieneet Ranttilaa mukanaan, vaan hän on noussut kerran toisensa jälkeen vaikeuksistaan taiteen tekemisen kautta. Ranttilasta puhuessa ei voi olla alleviivaamatta taiteilijan kokemuksellisuuden väkevyyttä ja syvyyttä, syvimpien tuntojen ottaessa muodon ja tullessa esiin Ranttilan teoksissa.¹⁰⁸ Trauma itsessään ei tee taiteilijaa, mutta trauma voi laukaista taiteen teon prosessin. Trauma on sisäinen pakko, joka antaa sysäyksen taiteen tekemiselle, mistä nousee myös Ranttilan taiteen tekemisessä oleva vimma, voima ja ehdottomuus.¹⁰⁹

Merja Aletta Ranttilan taide

Ranttilaa on myös nimitetty feministiseksi taiteilijaksi, koska naisen kuvat ja naiseus ovat vahvasti läsnä hänen töissään.¹¹⁰ Ranttilan taiteessa toistuu sama naishahmo ja Ranttilan taide kuvaa naisen asemaan kuuluvia asioita.

---

¹⁰³ Högmander 2008.

¹⁰⁴ Lappalainen 2014.

¹⁰⁵ Miettunen 2013.

¹⁰⁶ Siivikko 2013.

¹⁰⁷ Lappalainen 2014.

¹⁰⁸ Jauhola 1999, 100.

¹⁰⁹ Jauhola 1999, 100.

¹¹⁰ Kilponen 2005.

Vuonna 1989 valmistui teos nimeltä *erään naisen muotokuva*, jossa naishahmo on istunut väsyneenä maahan ja naisen edessä on pienikokoisempi, miespuoliselta vaikuttava pirun hahmo, kiivenneenä naisen käsivarsia pitkin ylöspäin aivan sen näköisenä, kuin kuiskisi julmia sanoja ja tahtoi pakottaa onnettoman näköisenä katsovan naisen mukanaan johonkin pahaan ja inhottavaan leikkiin.

Vuonna 1992 valmistui teos *Haavoitettu enkeli*, jossa on maahan tallottu, istuallaan oleva, kumara, ruhjoutunut naisen hahmo, taivaalla loistavan punaisen kuun ja yläpuolella lentävien lintujen alla. Lintujen värit ovat valkoinen ja musta. Taustalla on siivekäs, musta suden hahmo kaukana siintävän vihreän metsän rajassa. Se näyttää katsovan hiljaa naista, ystävällisenä, mutta etäiseksi jäävänä hahmona.

Herääminen, on teos, jossa hyvin uupunut nainen näyttää heräävän syvästä ja raskaasta, pitkstä unesta maassaan haalean harmaan, loskaiselta näyttävän maan päällä mustien ja vihreiden lintujen liitäessä rauhallisen oloisesti hänen yläpuolelleen, ikään kuin ravistellen häntä heräämään raskaasta unestaan. Yksi kuvan linnuista näyttää aivan siltä, kuin nokkisi kevyesti herätellen maahan kääpertynyttä naista selästä.

Niin ikään vuonna 1992 valmistui *Herra armahda meitä! Viettelys I-IV*-sarja, jonka ensimmäisessä kuvassa piru näyttää takertuvan säikähtäneeltä näyttävään siivekkääseen naiseen hyökäten salakavalasti takaapäin. Pirun toisessa kädessä on omenia ja näyttää siltä, kuin nainen olisi ottanut niistä yhden haukaten sitä. Maa on värjäytynyt punaiseksi ja siitä kasvaa kukkasia, jotka ovat ruhjoutuneet naisen ja pirun jalkojen alla. Toisessa osassa liekehtivä piru ja nainen näyttävät tanssivan yhdessä kuolettavan tuskallista hidasta tanssia liekkien loimutessa verenpunaisen maan yllä naisen tempoillessa epätoivoisena kohtaloaan vastaan, kolmannessa osassa nainen näyttää kääpentyvän ja murskautuvan keltaisena hehkuvissa tuskaisissa liekeissä pirun hymyillessä ivallisena ja uhkaavana kärsivän naisen yläpuolella maan ollessa verenpunainen ja neljännessä voimakas nainen kuitenkin raahaa lopulta käsivarsillaan tainnuttamaansa pirua kuun paistaessa keltaisena taivaalta. Liekit ovat sammumaisillaan, enää muutaman lepattaessa voimattoman näköisenä.

Vuonna 1992 valmistui *Tsernobyli-sarja*, jonka ensimmäisen osan nimi on *herää lintuni* ja siinä nainen ravistelee nukkuvaa, haavoittuneen oloista, velttona makaavaa lintua hereille punaisen kuun alla. Linnun alle on kertynyt punaista väriä, jota on pisaroina myös linnussa, ikään kuin sitä olisi ammuttu. Taustalla lentää kaksi muuta lintua, musta ja valkoinen suut auki, aivan, kuin huutaisivat tuskasta. Toisen osan nimi on *väkevä harha* ja siinä kolme naishahmoa kiemurtelee korkeiden

kukkien keskellä, ikään kuin jonkin harhan kourissa mustien lintujen lentäessä heidän yläpuolellaan. Keskimäinen nainen on raskaana. Kolmannen osan nimi on *tuomion tuulet*. Siinä joukko naisia kouristelee voimakkaana puhaltavien tuomitsevien, mustina kuvattujen, tuulten alla tiukasti toisiinsa kietoutuneina. He näyttävät hakevan toisistaan turvaa. Sarjan päättää neljäs osa, jonka nimi on *yön lähteet*, jossa nainen ulvoo taivaalla paistavaa keltaista kuuta yhdessä, sylikkään harmaan, suuren suden kanssa. Suden ja naisen yläpuolella lentää kaksi synkän mustaa linnun hahmoa.

Niiden lisäksi on valmistunut myös teos *Kolme sokeaa naista*, jossa kolme siivekstä, ilmeisen sokeaa naista kulkee vaivalloisen näköisesti käsikkään, parhaina ystävyksinä, toisiaan taluttaen punaisen maan yläpuolella. Keskimäinen nainen on alaston sekä selvästi raskaana, mutta muilla on vaatteet päällään. Nämä muut kaksi tukevat raskaana olevaan naisen hahmoa toinen toisella puolella, parhaansa mukaan, pitäen tiukasti käsistä kiinni. Taustalla on vihertäviä, pirteän näköisiä kukkasia.

Neitsyiden iltapäivä- on teos, jossa niin ikään kolme naista ratsastaa harmaalla, suurella poron hahmolla taivaalla punaisena paistavan kuun alla iloisen ja nauravan näköisinä pienet siivet selässään. Meno on selvästi hyvin vauhdikasta ja naisista kuvastuu elämän riemukkuus. Kenties he ovat lentämässä poron kanssa vihdoinkin villeinä vapauteen ja hankkiutumassa eroon neitsyydestään.

Vapauden lähteillä I-II on kaksiosainen sarja, jonka ensimmäisessä osassa naisen hahmo kurottaa yhdessä mustan suden hahmon kanssa korkealla taivaalla lentävää valkeaa lintua kohti, kuin pyytäen, että pääsisi lentämään linnun mukaan. Naisen vierellä on sininen aallokko, josta kaksi hyppyyn loikannutta vaaleaa kalaa kohoaa. Toisessa osassa sama nainen on kuvattuna taivaalla keltaisena paistavan auringon alla yhdessä linnun kanssa sen näköisenä, kuin molemmat aikoisivat lentää vapauteen, lempeästi sylikkään samaa matkaa. Taustalla musta sudenhahmo ulvoo taivasta kohti. Heidän alapuolelleen jää kuohuva sininen aallokko, jossa kalat uiskentelevat ja kaistale vihreää rannikkoa.

Noitarumpu- on teos, johon on kuvattuna lempeän kullankeltaisen ja haalean sinisen sävyinen reunoiltaan hiukan epätasaisen muotoinen noitarumpu. Sen värimaailma näyttää siltä, kuin valoisa aurinko heijastuisi kullankeltaisena jostain taustalta pitkin rummunpintaa valaisten rummun kalvolla olevat symbolit ja saaden ne hohtamaan lämpimän mustina. Teoksen tausta on haalean harmaa.

Vuonna 1994 valmistui *Kerberos I-III-sarja*, joka kertoo tarinaa, jonka ensimmäisessä osassa piru näyttää hyökkävään takaapäin paniikissa karkuun juoksevan naisen kimppuun naisen suojellessa sylissään olevaa valkeaa lintua, toisessa osassa näyttää hetken aikaa siltä, kuin piru onnistuisi väkivaltaisessa hyökkäyksessään naisen pidellessä valkeaa lintua käsillään ja ollessa tuskaisesti taipuneena kipeää tekevien liekkien alla, mutta lopulta sarjan kolmannessa osassa piru itse palaa tuskaisena liekeissä ja nainen lipuu notkein askelin voitonriemuisena karkuun yhdessä valkean linnun kanssa.

Lepään, antakaa minun olla - teoksessa uupunut nainen on käynyt lepäämään makuulleen kukkien rauhoittavaan syleilyyn, kuin pyytäen, että saisi olla rauhassa kaikilta huolilta, melulta ja häiriöiltä. Naisen yläpuolella lentelee punaisia, pirteän ja iloisen näköisiä lintuja auringon paistaessa taivaanrannassa.

Sinikettujen aikaa I-IV on sarja, jonka ensimmäisessä osassa onnellisen näköinen nainen nojautuu sinisen ketun lempeään syleilyyn, punaisten kukkien alla, toisessa osassa kettu ja nainen näyttävät tanssivan tiukasti yhdessä taivaalla lentävien pienten valkoisten lintujen alapuolella ja heitä ympäröi punaiset kukat, kolmannessa osassa tanssi on saanut jo niin paljon vauhtia, että liike näyttää siltä, kuin kettu ja nainen lentäisivät vauhdikkaasti ilmassa maan yläpuolella yhdessä valkoisten lintujen kanssa ja neljännessä osassa pari on saanut ympärilleen lujat kehykset, joiden ulkopuolelle taivaalla loistava aurinko ja mustat linnut ovat jääneet, aivan kuin he olisivat tulleet vihdoinkin turvalliseen kotiin.

Niin kauas minä lennän- teoksessa punahiuksinen, pitkätukkainen, taaksepäin nojautuva, nainen on kiivennyt suuren valkoisen linnun syliin ja he lentävät yhdessä korkealla ilmassa, vapaina raikkaiden tuulien syleilyssä maan jäädessä punaisine kukkineen ja vedessä uiskentelevine kaloineen kauas heidän taakseen. Valkoisen suuren linnun rinnalla lentää turvallisena ystävänä harmaa suden hahmo sekä pieni valkoinen ja keltainen lintu. Taivaalla paistaa tuttu keltainen kuun sirppi.

Vuonna 1996 valmistui teos *Prinsessa punahelmi*, jossa on siniseen ja keltaiseen puettu naisen hahmo, prinsessan kruunu pitkillä hiuksillaan, punaisia helmiä kaulallaan sekä ranteissaan ja korvissaan. Nainen seisoo tyynen näköisenä kirkkaan keltaisten ryhdikkäiden , kukkien vierellä vaalean vihertävällä, pitkää ruohoa kasvavalla, nurmikolla. Naisen vatsan päällä on rullalle kiertynyt sininen, pitkävärtinen kukka, joka näyttää siltä aivan, kuin se kuvastaisi sitä, että nainen olisi raskaana.

Prinsessa keltakukassa sama hahmo näyttää siltä, kuin olisi juuri loikannut hiukan ylöspäin, ilmaan, aivan kuin olisi valmiina liittämään tanssiin heti, kunhan vain pääsee jähmettyneestä asennostaan liikkeelle ottamaan ensimmäisen tanssiaskeleensa. Hahmo on puettu siniseen, keltareunaiseen, pitkään mekkoon, jossa on koristeena keltaisia kukkia. Naishahmon kaulalla on kirkkaan punaisia helmiä.

Vuonna 1998 on valmistunut teos *Sataa kultaa taivaasta*, jossa rujan näköinen alaston nainen näyttää imettävän useita lapsia samalla kertaa kultapölyn leijaillessa naisen pään päällä. Lapsia on kuvassa yhteensä viisi. Naisen kaulalle on kuvattu suuri kirkkaan punainen kukka ja nainen on kietonut kädet lasten ympärille, ikään kuin suojellakseen heitä pahalta ja uhkaavalta, ulkona odottavalta maailmalta.

Kerään, kerään kukkasia- on teos, jossa naurava, tummahiuksinen, vauhdikas pirteään keltaiseen ja keväisen sävyiseen vihreään pukeutunut nainen tanssii kevein askelin kedolla keräillen syliinsä sinisiä, punaisia ja keltaisia kukkasia tyynenä kesäisenä päivänä auringon luodessa keltaista kultaansa taivaalla ajelehtivien pilvien lomasta. Kullan sävyt kiertelevät naisen ympärillä ikään kuin kevyenä, lempeänä tuulen vireenä. Naisen kaulalla ja vyötärölle on solmittu kerätyistä kukista tehtyjä seppeleitä.

Prinsessa kesätyyni, on teos, jossa tyynen ja rauhallisen oloinen tumman siniseen, kukikkaaseen pukuun pukeutunut nainen on kuvattuna aurinkoiselle niitylle, sinisten, punaisten ja keltaisten kukkien keskelle. Naisen ylle on kuvattu suuri kultainen kruunu, ikään kuin nainen olisi kuninkaallinen, ihan oikea prinsessa. Naisen kaulalla on kullan sävyisiä helmiä. Niityllä on sinisiä ja keltaisia kukkia, joita kohden nainen näyttää kurottavan ikään kuin aikoi poimia kukat käsiinsä. Naisen käsivarrelle on laskeutunut suuri punainen perhonen, jolle nainen hymyilee ystävällisen näköisenä.

Kesäni tuulet, on teos jossa kultahiuksinen, pitkätukkainen nainen näyttää siltä, kuin olisi tanssinut itsensä aivan pyörryksiin ja vaipunut sen jälkeen onnellisen hurmioituneena kesäisiä, kauniita kukkia kasvavalle kedolle, pienen lammen rannalle, lepäämään harmaan poron seurassa, kalojen lipuessa rauhallisesti lammessa, punaisten perhosten ja valkoisten lintujen lennellessä naisen ympärillä kevein siiven lyönnein. Naisen ympärillä pyörteilee pieni tuulen vire, joka kuvastuu teoksesta esiin kultaisen sävyisenä. Taivaalla loistaa lämmin, keltainen aurinko, jonka ympärillä pyörteilee sinisiä kaloja. Näyttää siltä, että nekin ovat päässeet lentämään yhdessä lintujen kanssa. Teoksessa on kolmenlaista kukkaa, on sininen kissankello, punainen puna-ailakki ja keltainen voikukka.

Aurinko laskee I-II, on kaksiosainen sarja, jonka ensimmäisessä osassa naishahmo näyttää kurottavan vedestä nousevan punaisen käden varassa, villinä vaahtoavien aaltojen keskeltä kohti kauas taivaan rantaan laskevaa aurinkoa, mustien lintujen lentäessä naisen yläpuolella ikään kuin roikottaen naista tiukasti käsistä kiinni pitäen. Sarjan toisessa osassa samat linnut ovat päästäneet otteensa irti naisen käsistä. Nainen on päässyt lintujen avulla korkealle taivaalle ja takertunut aurinkoon, kuin vaatien aurinkoa olemaan laskematta taivaanrantaan. Vedestä ojentuvat punaiset kädet, jotka näyttävät kannattelevan naista otteessaan. Aallotkin näyttävät olevan hiljalleen tyyntymään päin.

Mikä, mikä puu, on teos, jossa vihreän, voimakaskasvuisen puun oksistoon on kiivennyt joukko naisia, aivan kuin tarkastelemaan keväistä, uutta lehteään tekevää vihertävää puuta ja ihmettelemään sitä, mikä puulaji oikein onkaan kyseessä. Puu näyttää vielä rujolta vaikean, pitkän ja raskaan talven jäljiltä. Puusta tulee mieleen karussa tunturissa, tuulten armoilla kasvava sitkeä vaivaiskoivu. Naiset näyttävät yksimielisiltä ja heillä tuntuu olevan yhteinen, varma ajatus siitä mistä puusta on kyse.

Kulleroenkeleitä on kolmiosainen teos sarja, jossa pitkätukkainen, punahiuksinen, sinipunaiseen pukuun pukeutunut nainen näyttää tanssivan kevein askelin keväisellä, valoisalla niityllä, jossa Lapin maakunta kukka, Kullero, Trollius Europaeus, on juuri avautunut kukkaan loistaen kauniin kullankeltaisena. Lapissa kevät tulee hitaasti ja kullero kukkii myöhemmin, kuin muualla maassa, joten kuvassa kevät on jo pitkällä. Nainen näyttää poimivan käsiinsä keltaisia kulleron kukkia ja viskelevän samalla vauhdikkaasti niitä ympärilleen ikään kuin kylväen kultaista kullero-sadetta pitkin sinertävän vihertävää maata, kuun katsellessa alhaalta taivaanrannasta naisen reipastahtista menoa.

Lopuksi

Merja Aletta Ranttilan taiteessa Lapin luonnolla on ollut suuri merkitys. Se tulee näkyviin Merja Aletta Ranttilan taiteen luontokuvastosta, jossa esiintyy eläimiä ja erilaisia kasveja. Teosten kasviaiheet kertovat Merja Aletta Ranttilan luontosuhteesta ja luonnon merkityksestä taiteelle.

Lapsuuden ympäristön lestadiolaisuus on vaikuttanut Merja Aletta Ranttilan tekemiin teoksiin. Lestadiolaisuus nousee teoksessa esiin synkkien piruhahmojen muodossa.

Taiteilijan oman henkisen etsinnän tuloksena myös hänen taiteessaan kuvastuu kehitys uskonnollisesta piinasta valoisampiin aiheisiin.

Naiseus, äitiys ja seksuaalisuus on ollut Ranttilalle luovuuden lähde, josta nouseva aihepiiri toistuu hänen tekemissään teoksissa voimakkaana naishahmona.

Työ on tehty ilman taiteilijan haastattelua, joten siitä jäi yksi piirre puuttumaan. Työtä tehdessä heräsi kuitenkin erinäisiä kysymyksiä, joiden pohjalta voisi ajatella jatkotutkimusta.

Vuoden 1999 jälkeen Merja Aletta Ranttilasta on kirjoitettu pelkästään lehtihaastatteluja. Herää kysymys millaisia elämänvaiheita hänellä on täsmälleen ottaen ollut. Taiteilija on itse kertonut alkoholismistaan ja siitä toipumisesta. Uudemmissa teoksista, mikäli niitä on, ei löydy kuvia netistä, eikä mistään muustakaan julkisesta lähteestä. Olisikin kiinnostavaa selvittää, ovatko teosten aiheisällöt muuttuneet jollain tavalla, jos ovat niin miten ja mitä aiheita teoksissa on käsitelty ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet aiheisältöön. Onko teosten tekniikka muuttunut jotenkin?

Samoin kiinnostavaa olisi tietää, kuinka paljon lappilainen mentaliteetti tai periferiassa olo on vaikuttanut taiteen tekoon. Onko se ollut etu vai onko se jollain tavalla estänyt taiteen tekoa? Kuinka paljon muiden Suomalaisten taiteilijoiden tekemä taide on vaikuttanut taiteeseen, jos niin kenen tai keiden tekemä taide ja onko jokin tietty taiteilija toiminut esikuvana tai innoittajana?

Lähteet

- Hautala-Hirvioja Tuija. Saamelainen kuvataide Suomessa. Tahiti 4/2013 <http://tahiti.fi/04-2013/dossier/saamelainen-kuvataide-suomessa-%E2%80%93kolmen-kuvataiteilijasukupolven-kautta-tarkasteltuna/>
- Högmander Jutta, Ranttilan shamanistinen ekspressionismi syntyy pimeässä. Turun Sanomat 7.2.2008. (Viitattu 19.2.2016)
- Jauhola Satu, (1999) *Omakuva –Merja Aletta Ranttila*, Kustannus-Puntsi, Inari.
- Jauhola Satu, (1998) *Tuomion tuulista ehjin siivin kohti valoa, pro gradu* Helsingin yliopisto. Uskontotiede
- Kilponen Anna, Kipeän omakohtaista taidetta, Kaleva, 7.10.2005. (Viitattu 19.2.2016)
- Kuusamo Altti, (1996,) *Tyylistä tapaan – semiotiikka, tyyli ja ikonografia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Kähkönen Satu ja Waenerberg Annika, (2012) *Taidetta tutkimaan*. Kampus kustannus. Jyväskylä.
- Lappalainen Seija, Raitistunut Merja Aletta Ranttila uuden luomiskauden kynnyksellä. Lapin Kansa 24.2.2014 (Viitattu 10.10.2015)
- Leinonen Jussi, Helmi-palkinto: Aletta Ranttila, elokuvafestivaalit ja Mountain Club Ounasvaara palkittiin. Lapin Kansa, 24.2.2014 (Viitattu 10.10.2015)
- Lohiniva Leena, (2000), *Govvan- saamelaisesta kuvataiteesta*, Rovaniemen taidemuseon julkaisuja.
- Miettunen Olli, Merja Aletta Ranttila avaa oman gallerian Inarin kirkon kylässä. Lapin Kansa 27.9.2013 (Viitattu 10.10.2015)
- Mäkelä Riitta, Afrikan tuulet ja voimalliset henget. Kaleva 2.3.2003 (Viitattu 19.2.2016)
- Nesheim Asbjörn, (1972) *Saamelaista kansantaidetta*, Toim. Istvan Racz. Otava, Helsinki.
- Pirinen Hanna, (2012.) artikkeli Biografinen ja historiallinen näkökulma taiteen tutkimukseen. Teoksessa *Taidetta tutkimaan*, toim. Annika Waenerberg ja Satu Kähkönen. Kampus kustannus. Jyväskylä.

Rensujeff Kaija, (2011) *Käsin, sävelin, sanoin ja kuvin. Saamelaiset taiteilijat suomessa*. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki.

Siivikko Jarmo. Taiteilija ruuvasi korkin kiinni- kaikki taulut myytiin avajaisissa. Yle Lappi 1.10.2013. (Viitattu 19.2.2015)

Kuvaliite

Niin kauas minä lennän

Kerään, kerään kukkasia